

KS. PAWEŁ KOSTRZEWSKI ^{a,®}

 0000-0002-3402-6490

^a Akademia Katolicka w Warszawie; Instytut Wyższych Studiów Teologicznych w Częstochowie,
ul. św. Barbary 41, 42-226 Częstochowa, PL

[®] KostPaw@GMail.Com

Kamil Kęsik, *Kościół katolicki w powiecie wieluńskim w czasie I wojny światowej*, Opole : Wydawnictwo Wydziału Teologicznego UO 2020, 578 s.

W 2020 r. ukazała się monografia autorstwa ks. dr. Kamila Kęsika *Kościół katolicki w powiecie wieluńskim w czasie I wojny światowej*, wydana przez Wydawnictwo Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Opolskiego w serii: *Z dziejów kultury chrześcijańskiej na Śląsku*. Jest ona dowodem na niesłabnące zainteresowanie badaczy przeszłością ziemi wieluńskiej, do połowy XIII wieku zwanej rudzką. Ważne miejsce w dociekaniach naukowych zajmowały dzieje Kościoła katolickiego na tym obszarze w różnych okresach historycznych. Tą problematyką zajmowali się głównie historycy w sutannach, m.in.: Walenty Patykiewicz¹, Krzysztof Skubała², Michał Widera³, Sławomir Zabraniak⁴, Jan Związek⁵. Jednakże w dotychczasowych eksploracjach pomijano okres I wojny

¹ *Archidiakoniat wieluński*, „Wiadomości Diecezjalne”, 1957, nr 9, s. 383–393; nr 10, s. 42–433, nr 11, s. 455–465; nr 12, s. 493–505; „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”, 1958, nr 1, s. 28–39; nr 2, s. 72–80; nr 3, s. 111–120; nr 4, s. 156–160; nr 5, s. 194–212; nr 6, s. 237–248; nr 7, s. 275–283; nr 8, s. 337–338; nr 10, s. 407–423; nr 11, s. 462–469; *Z przeszłości ziemi rudzkiej*, „Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne”, 1961, nr 4, s. 117–128.

² Oficjalat okręgowy w Wieluniu w wiekach XV–XVI, Lublin 1981 (mps w Bibliotece KUL).

³ *Dzieje Kościoła katolickiego w powiecie wieluńskim (1918–1939)*, Opole 2021.

⁴ *Wieluński ośrodek kościelny w okresie staropolskim*, Lublin 2004; *Stan duchowieństwa a religijność w archidiakonatach: kaliskim, uniejowskim i wieluńskim*, Rzeszów 2013.

⁵ Ks. prof. Jan Związek jest autorem ponad 80 publikacji dotyczących ziemi wieluńskiej, jedynie tytułem przykładu wymienić można jego następujące prace: *Straty diecezji częstochowskiej w okresie okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, CzSt, 2(1974), s. 315–366; *Martyrologium kapłanów diecezji częstochowskiej w czasie II wojny światowej*, CzSt, 4(1976), s. 185–300; *Diecezja częstochowska*, w: *Życie religijne w Polsce pod okupacją hitlerowską 1939–1945*, red. Z. Zieliński, Warszawa 1982, s. 187–217; *Represje wobec duchowieństwa diecezji częstochowskiej w latach 1939–1945*, w: *Martyrologia duchowieństwa polskiego 1939–1945*, red. B. Bejze, A. Galiński,

światowej. Stąd dobrze się stało, że badania historyczne tego tematu podjął ks. Kęsik, a owocem jego trudu jest recenzowana publikacja. Podkreślić należy, że autor przeprowadził szeroką kwerendę obejmującą siedemnaście archiwów kościelnych i pięć państwowych. Wykorzystał również źródła drukowane, prasę i dostępną literaturę przedmiotu. Szkoda jedynie, że nie sięgnął po akta parafialne zdeponowane w Archiwum Kurii Metropolitalnej w Częstochowie, gdzie znajdują się interesujące wzmianki np. na temat rekwizycji dzwonów kościelnych.

Recenzowana publikacja składa się z wykazu skrótów, wstępu, pięciu rozdziałów, aneksu, zakończenia, streszczenia w języku angielskim, zestawienia cytowanych źródeł i opracowań, wykazów map, tabel i fotografii, oraz indeksu nazw osobowych i nazw geograficznych. Konstrukcja pracy ma charakter problemowo-chronologiczny. Nie budzi ona większych zastrzeżeń poza umieszczeniem aneksu przed zakończeniem, co rozbiło tok narracji.

W rozdziale pierwszym została przedstawiona sytuacja społeczno-ekonomiczna mieszkańców powiatu wieluńskiego w okresie I wojny światowej. Autor scharakteryzował w nim powiat wieluński oraz sytuację polityczną w przededniu wojny i w pierwszych miesiącach jej trwania. Omówił sytuację społeczno-ekonomiczną i życie codzienne mieszkańców, prawodawstwo cywilne i kościelne. Przedstawił również duchowieństwo uczestniczące w strukturach władz lokalnych (radach gminnych, komitetach żywnościowych). Przybliżył również sytuację w powiecie wieluńskim w pierwszych miesiącach po odzyskaniu niepodległości.

Rozdział drugi traktuje o instytucjach kościelnych. Autor przedstawił w nim stanowisko Stolicy Apostolskiej i biskupa diecezji kujawsko-kaliskiej wobec wojny i mocarstw biorących w niej udział. Następnie przybliżył sytuację panującą w dekanacie wieluńskim w okresie okupacji. Szczegółowo omówił reorganizację sieci dekanalnej w diecezji kujawsko-kaliskiej przeprowadzoną 1 stycznia

Łódź 1993, s. 75–84; *Działalność duszpasterska na pograniczu Generalnej Guberni i tzw. ziem wcielonych do III Rzeszy w l. 1939–1945. Diecezja częstochowska w okresie okupacji hitlerowskiej*, „Saeculum Christianum”, 2(1995), nr 1, s. 39–66; *Diecezja częstochowska w okresie okupacji hitlerowskiej (1939–1945)*, w: *Błogosławione choć trudne czasy. Siedemdziesięciopięciolate Kościoła Częstochowskiego*, red. J. Kowalski, Częstochowa 2000, s. 75–98; *Aresztowanie i męczeństwo kapłanów ziemi wieluńskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*, „Rocznik Wieluński”, 2(2002), s. 5–36; *Kościół częstochowski w okresie okupacji hitlerowskiej*, w: *Częstochowa. Dzieje miasta i klasztoru jasnogórskiego w czasie Polski Odrodzonej i drugiej wojny światowej 1918–1945*, t. 3, red. R. Szwed, Częstochowa 2006, s. 491–508; *Życie codzienne kapłanów diecezji częstochowskiej w okresie okupacji hitlerowskiej*, w: *Duchowieństwo polskie w latach niepodległości 1918–1939 i w okresie II wojny światowej*, red. J. Gapys, M.B. Makowski, Kielce 2006, s. 339–369; *Działania wojsk hitlerowskich w pierwszych dniach II wojny światowej wobec Kościoła katolickiego na ziemi częstochowskiej i wieluńskiej*, w: *70 rocznica Bitwy pod Mokłą i wybuch II wojny światowej na Ziemi Kłobuckiej. Materiały konferencyjne*, Kłobuck 2009, s. 85–105; *Diecezja częstochowska w latach okupacji hitlerowskiej 1939–1945*, w: *Wspomnienia wojenne 1939–1945 księży diecezji częstochowskiej*, oprac. J. Kapuściński, J. Związek, Częstochowa 2012, s. 17–44; *Ksiądz Józef Pruchnicki i jego czasy (1894–1963)*, Wieluń 2014.

1917 r., w wyniku której z dekanatu wieluńskiego w granicach dopasowanych do powiatu wieluńskiego powstały dekanaty bolesławiecki, praszkowski, wieluński, wieruszowski. Kolejne zagadnienie poruszone przez autora to budownictwo kościelne. Na koniec tego rozdziału przedstawione zostały zniszczenia wojenne w parafiach na omawianym obszarze.

Problematyka działalności duchowieństwa została omówiona w rozdziale trzecim. Dużo uwagi autor poświęcił aktywności księży dziekanów i organizowanym przez nich konferencjom dekanalnym, współpracy i pomocy udzielanej wiernym przez duchownych, przepisom cywilno-kościelnym regulującym życie duchowieństwa. Przybliżył cele i działalność stowarzyszenia Unitas. Wnikliwie opisał losy klasztoru siostr bernardynek w Wieluniu, przedstawiając skład personalny, życie codzienne wypełnione praktykami modlitewnymi i pracą, działalność klasztornej szkoły elementarnej oraz stosunek władz cywilnych względem klasztoru.

Aktywność religijno-charytatywna to przedmiot dociekań rozdziału czwartego. Autor omówił tu kwestie związane z życiem religijnym polegającym na udziale w nabożeństwach stałych, okresowych oraz korzystaniu z sakramentów świętych i sakramentaliów. Przedstawił praktyki religijne wprowadzone w związku z toczącą się wojną oraz działalność stowarzyszeń i bractw religijnych. Ważną częścią tego rozdziału jest działalność charytatywna, prowadzona m.in. przez Radę Główną Opiekuńczą, opieki parafialne, przytułki dla starców. Szczególną pomocą otaczano dzieci pozbawione rodziców oraz niesiono ulgę chorym przebywającym w szpitalach w Wieluniu i Praszce.

W rozdziale piątym autor omówił działalność oświatową i wychowanie religijne. Przedstawił sieć szkół elementarnych, średnich, szkoły dla analfabetów, Szkołę Dokszałcającą dla Rzemieślników, Seminarium Nauczycielskie, Gimnazjum Realne Męskie, Uniwersytet Ludowy. Omówił również działalność Inspektoratu Szkolnego w Wieluniu oraz działające na omawianym obszarze instytucje wspomagające działalność edukacyjną: Polską Macierz Szkolną, Opieki szkolne, Radę Główną Opiekuńczą, Radę Szkolną Krajową i Okręgową, dozory szkolne i ochronki. Scharakteryzował kadrę nauczycielską: nauczycieli świeckich i duchownych oraz opisał organizację roku szkolnego. Podkreślić należy, że każdy rozdział kończy się krótkim podsumowaniem najważniejszych ustaleń badawczych.

Aneks składa się z dwóch części. W pierwszej, niezwykle obszernej, autor przedstawił biogramy duchownych posługujących na terytorium powiatu wieluńskiego w okresie I wojny światowej. W drugiej zamieścił mowę żałobną wygłoszoną przez ks. Bolesława Wróblewskiego w kościele farnym w Wieluniu na nabożeństwie żałobnym w intencji śp. Henryka Sienkiewicza, która przyniosła duchownemu sławę wybitnego kaznodziei, w przyszłości często zapraszanego do wygłoszenia kazań na ważnych uroczystościach o charakterze kościelno-patriotycznym.

Praca ks. dr. Kęsika poświęcona dziejom Kościoła katolickiego w powiecie wieluńskim wpisuje się w badania nad historią regionalną. Biorąc pod uwagę, że w dotychczasowej historiografii ten temat nie był podejmowany, recenzowana publikacja ma charakter pionierski i może stanowić dla innych badaczy regionalnych swoisty przewodnik. Wielką zasługą autora jest wprowadzenie do obiegu naukowego nowych źródeł, zwłaszcza z Archiwum Państwowego w Łodzi, Oddział w Sieradzu. Ujemną stroną pracy jest jej szata językowa, która powinna być lepiej dopracowana. Autor również we wstępie pracy nie określił pytań badawczych, a w zakończeniu nie dał odpowiedzi, w jakim stopniu udało mu się na nie odpowiedzieć, zadowalając się ogólnym stwierdzeniem, że każde z podjętych zagadnień może być poddane gruntowniejszym badaniom. Nie ulega najmniejszych wątpliwości, że mimo wskazanych mankamentów praca stanowi ważny wkład do historiografii Kościoła katolickiego na ziemiach polskich.